

KERECMAN, Peter: MILO URBAN, JUSTÍCIA A ADVOKÁTI V ŽIVOTE A DIELE. Dolný Kubín: Oravské múzeum P. O. Hviezdoslava, 2020. 319 s.

Petra Nagyová

DOI: <https://doi.org/10.31577/slovlit.2021.68.3.16>

ORCID ID: 0000-0002-3297-2221

Milo Urban je nepochybne jednou z najvýraznejších osobností slovenskej medzivojnovnej literatúry. Právnik Peter Kerecman sa pokúsil nahliadnuť na jeho život a dielo cez prizmu práva a spravodlivosti, čo z literárnovedného hľadiska možno zaradiť k širšie chápanej imagológii. Imagologický záujem P. Kerecmana o postihnutie práva v literatúre je dlhodobý, tejto téme sa venoval už v knihách *Advokát Ivan Horváth a advokáti v jeho diele* (2014), *Advokát Janko Jesenský, spisovateľ a legionár* (2014) a *Advokáti Davisti – Vladimír Clementis, Ján Poničan, Daniel Okáli* (2017). Na rozdiel od spomínaných literárnych a kultúrnych osobností M. Urbana advokátom nebol, no jeho život a dielo boli s právom nerozlučne späté.

Monografia *Milo Urban, justícia a advokáti v živote a diele* pozostáva z piatich kapitol. V úvodnej kapitole autor stručne predstavuje M. Urbana a jeho dielo, pričom pozornosť upriamuje najmä na právnické motívy vyskytujúce sa v jeho ranej tvorbe. Ozrejmjuje spisovateľov vzťah k právu, ktoré najprv spoznával prostredníctvom svojho okolia, známych advokátov, s ktorými sa priatelil, cez vlastnú redaktorskú prácu i osobnú skúsenosť, pretože niekoľkokrát stál pred súdom ako obžalovaný. P. Kerecman podčiarkuje fakt, že Urbanov pohľad na súdy a advokátov sa v priebehu času menil, a preto je zaujímavým odrazom doby, ale aj vnímania justície samotným M. Urbanom.

V druhej kapitole, *Život nie je paragraf* – nejestvujú preň nijaké pravidlá, autor pri-

bližuje Urbanovo detstvo a štúdium. Urban pochádzal z rodiny lesníka. Otcova tragická smrť natrvalo poznačila šestnásťročného Mila a ovplyvnila i jeho tvorbu. Otec zahynul cestou z Okresného súdu v Námestove, kde bol vypovedať ako svedok o drancovaní lesov. Po smrti otca žila rodina v biede a Urban bol nútený zanechať gymnaziálne štúdium a neskôr aj štúdium na Štátnej vyššej lesníckej škole v Banskej Štiavnici.

Ťažiskom druhej kapitoly sú právne témy v prvých Urbanových prózach, románovom debute *Tiene* (1922), poviedkach i románoch *Živý bič* (1927), *Hmly na úsvite* (1930) a *V osídľach* (1940), ktorým sa uzatvára prvá Urbanova trilógia. P. Kerecman približuje Urbanove kontakty s právnikmi davistami, jeho prvé stretnutia so „živým“ právom počas redaktorskej činnosti i prvé predvolanie na súd.

Za významný medzník v Urbanovej tvorbe považuje autor románový debut *Tiene* (1922). Urban ho napísal ako šestnásťročný, bez akejkoľvek skúsenosti s právom, vychádzajúc iba zo svojej subjektívnej predstavy o fungovaní justičného systému. Jeho pohľad na súdy a spravodlivosť je alarmujúci. Nielenže súd spravodlivosť nenastolil a odsúdil nevinného, ale literárnej postave Lipovského ani nepridelil obhajcu a musel sa hájiť sám. Už v tomto románe však nespravodlivo odsúdený hlavný hrdina nakoniec svojím vlastným konaním nespravodlivosť prekoná a nedovolí jej ovládnuť jeho ďalší život. V ďalšej časti P. Kerecman venuje pozornosť

366 Urbanovým poviedkam, v ktorých sú zmienky o súdoch. Z tematického hľadiska častou príčinou súdnych konaní boli krádež dreva a vražda a jej vyšetrovanie. Kľúčovou otázkou však bolo hľadanie pravdy a spravodlivosti.

V poviedke *V súmraku* (1923) spomína hlavný hrdina na svoje odsúdenie za vraždu otčima. Vražda je i témou poviedky *Za vyšším mlynom* (1926). V poviedke *Priepasť* (1927) M. Urban prirovnáva život k paragrafu: „*Život neslobodno brať tak vážne. A jemu sa to celkom páčilo. [...] Videl, že život nie je paragrafom, že nejestvujú preň nijaké pravidlá. To všetko, čo sa o živote tára, je humbug. Jestvuje život a v ňom ľudia a to ostatné sú len hračky, ktoré si ľudia podľa potreby menia*“ (strana 25). Táto formulácia inšpirovala P. Kerecmana natoľko, že si ju zvolil ako ústrednú myšlienku druhej kapitoly.

Osobitné postavenie v prózach s právnymi témami má podľa P. Kerecmana poviedka *Pravda* (1926). Dej je spätý s vlečúcim sa súdnym sporom. Hlavnou témou je hľadanie spravodlivosti. Spravodlivosť je podmienená majetkom a ani v tejto poviedke súd nerozhodne spravodlivo. Hlavný hrdina si nakoniec musí spravodlivosť zabezpečiť sám. Vyzve obžalovaného, aby v kostole svoje tvrdenia odprisahal. Vtedy sa vinník prizná, pretože pred Bohom krivo prisahať nedokáže. P. Kerecman konštatuje, že „po nájdení spravodlivosti, znovunadobudnutí pokoja duše, nastáva v Urbanových prózach katarzia, intenzívnym emóciám sa často neubrání ani čitateľ. Silnou očistou, nasledujúcou po uvedomení si vlastnej viny, pripomínajú Urbanove prózy Dostojevského poetiku“ (strana 27). Postava notára vystupuje aj v Urbanovom najznámejšom románe *Živý bič* (1927). Jeho dej sa odohráva v Ráztočákach, malej dedine na severe Slovenska počas prvej svetovej vojny. Notár Okolický zneužíje Evu Hlavajovú, ktorej manžel narukoval na vojnu, a nechá ju tehotnú napospas osudu.

Významnú úlohu v živote M. Urbana zohrali davisti. Poznal sa s mnohými – Lacom Novomeským, Jánom Poničanom, Vladimírom Clementisom, Danielom Okálím. P. Kerecman uvádza, ako D. Okáli nešetřil chválou na román

Živý bič, aj to, ako V. Clementisovi záležalo na tom, aby bol tento román preložený do cudzích jazykov. Práve V. Clementis zohral v živote M. Urbana v nasledujúcich rokoch dôležitú úlohu, pretože sa stal Urbanovým obhajcom.

P. Kerecman opisuje aj Urbanovo novinárske pôsobenie, keď v roku 1928 nastúpil ako redaktor do časopisu *Slovák*, politického denníka, ústredného tlačového orgánu Hlinkovej slovenskej ľudovej strany, ktorý vychádzal v rokoch 1919 – 1945. Pracoval najmä ako reportér a redaktor kultúrnej rubriky. Napriek tlakom, aby vstúpil do Hlinkovej slovenskej ľudovej strany, trval na tom, že ostane bez straníckej príslušnosti. Už počas práce v denníku *Slovenský národ* v rokoch 1925 – 1926 písal súdničky. Keď nastúpil do redakcie *Slováka*, najprv robil iba korektúry, neskôr denné zvesti, kurzívky, takzvané „predchýry“, súdničky, reportáže a publikoval tam aj vlastné poviedky. Sám sa považoval za „súdničkára – spravodajcu“. Táto redaktorská činnosť mu umožnila nadviazať kontakt s justičným prostredím a zúčastňovať sa súdnych pojednávaní.

P. Kerecman podrobne opisuje, ako sa M. Urban prvý raz dostal pred súd. Bolo to na sklom roku 1929, za článok *Pozor na šable!* publikovaný v tom istom roku. V redakcii *Slováka* pracoval vtedy druhý rok. Išlo o protivojnový úvodník, kde Urban konštatoval, že v poslednom čase vyšlo v stredoeurópskej tlači mnoho článkov zafarbených značnou dávkou militarizmu, „vyšpikovaných hodnou dávkou šablíčiek, kanónov a podobných nebezpečných vecičiek“, a poukazoval na indície, akoby bola vojnová nálada umelo vyvolávaná. Podľa neho „človek prenikol k vyšším etickým hodnotám, ako je vlastenecká smrť v zákopoch [...] pochopil konečne, že oveľa čestnejšie, krajšie, morálnejšie je zomrieť so slučkou okolo krku na vrbe ako zbeh, dezertér, než ako mäsiar v zúrivej zakálačke svojich blížnych“ (strana 42). Práve tieto časti článku viedli k jeho trestnému stíhaniu za verejné podnecovanie k hromadnému páchanu zločinu. P. Kerecman uvádza všetko, čo na súde odznelo, vrátane Urbanovej obhajoby. Súd Urbana spod obžaloby napokon oslobodil, na čom mal nemalú zásluhu V. Clementis. Aj v ďal-

ších rokoch M. Urban chodil na súdy ako novinár, respektíve svedok (bol vypočutý napríklad v spore Janka Alexyho a maliara Jozefa Ilečka).

Urbanova negatívna skúsenosť so súdmi i neprijemný zážitok s bratovým obhajcom, „krvilačným zvolenským advokátom, ktorého advokátske trovy rástli ani lavína v horách“ (strana 48), nepochybne prispeli k obrazu, aký vytvoril o súdoch a advokátoch vo svojich dielach. Negatívnymi postavami sú aj dvaja advokáti z románu *Hmly na úsvite* (1930). Prostredníctvom dr. Tenczera a dr. Horoviča nastavuje Urban zrkadlo amorálnosti a prospechárstvu. P. Kerecman vníma tieto postavy ako všeobecnú výčitku voči advokátom, ktorí dostatočne nechránia záujmy vlastných klientov a sledujú iba vlastný prospech.

Advokáti sú zastúpení aj v románe *V osídlach* (1940). Jeho záver je situovaný do súdnej siene Krajského súdu v Bratislave, pričom ide o scénu hlavného pojednávania v trestnej veci proti organizátorom nepovoleného zhromaždenia v Blatňanoch, ktoré ukončila strelba četníkov a kde zahynulo päť ľudí. Románový blatniansky prípad bol strelbou četníkov v Košútoch 25. mája 1931 a následným súdnym procesom. Podľa Urbana, ktorý ako súdničkář chodieval na pojednávania na Krajský súd v Bratislave, v košútskom procese „súdili tých, čo v Košútoch hájili svoje práva, svoju pravdu. Spravodlivosť? Celý súdny proces prichodil mi ako fraška“ (strana 56). Nádej vkladá Urban najmä do mladých, začínajúcich právnikov, neskazených politikou, mocou a korupciou. P. Kerecman hodnotí román *V osídlach* ako najpríťažlivejší a umelecky najkrajšie podaný opis trestného konania v dobovej slovenskej literatúre.

Kým v druhej kapitole monografie dominovala téma justície a advokátov v diele M. Urbana, tretia kapitola s názvom *Zvláštna hra osudu alebo tam, kde sám nechcel byť* a nepatrí je najrozsiahlejšou časťou monografie. Mapuje, do akej miery sa tieto témy premietli do Urbanovho osobného života.

M. Urban bol pred súdom niekoľkokrát, v súvislosti s redaktorskou činnosťou. V roku 1940 sa stal hlavným redaktorom politického

denníka Hlinkovej gardy *Gardista*. Ako zodpovedný redaktor mal trestnú zodpovednosť za všetky články uverejnené v novinách, teda aj za tie, ktoré nenapísal. Obžalovaný bol až šesťkrát, a to za prečin ohovárania alebo prečin nactiutrhania. Boli to články kritické, pranierujúce rôzne spoločenské udalosti, a viaceré boli protižidovské, čo bola oficiálna názorová línia *Gardistu*. Jeho obhajcom bol advokát Ľudovít Obtulovič. Ani v jednom z prípadov nebol Urban právoplatne uznaný vinným (okrem prípadu, kde bolo následne právoplatné rozhodnutie po podaní zmätočnej sťažnosti zrušené). Prvý raz bol obžalovaný v roku 1929 za článok *Pozor na šable!* (*Slovák*), druhá obžaloba bola v roku 1941 za článok *Strach pred revolúciou* (*Gardista*). Oba články napísal Urban. Stíhaný bol aj za článok *Strach pred revolúciou* (1941) pre zločin vyzývania na trestné činy. Aj v tomto prípade napokon nasledoval oslobodzujúci rozsudok. V roku 1947 odsúdil Okresný ľudový súd v Bratislave Urbana pre trestný čin kolaborantstva, ktorého sa mal dopustiť jednak ako zodpovedný redaktor *Gardistu* a jednak svojimi vlastnými článkami, v ktorých napríklad obhajoval Židovský kódex či samostatný slovenský štát a mníchovské udalosti (takým bol napríklad článok *Náš ochranný plášť* z roku 1942). Po zmene kvalifikácie obžalobcom uznal Okresný ľudový súd M. Urbana vinným ako kolaboranta a previnilca fašistického režimu, ale skutok prekvalifikoval na najmiernejší možný trest, a to verejné pokarhanie. V roku 1948 nasledovala revízia rozhodnutia Okresného ľudového súdu v Bratislave, v dôsledku čoho Urbanovi opäť hrozilo zatknutie a vysoký trest. Napokon bol pôvodný rozsudok bývalého Okresného ľudového súdu v celom rozsahu ponechaný v platnosti a zatykač bol zrušený. Všetky okolnosti, ktoré definitívne oslobodeniu predchádzali, popisuje P. Kerecman dôkladne, vyvážene a objektívne (mnohé právnické dokumenty sú zaradené v obrazovej prílohe).

M. Urban bol vyradený z kultúrneho života, k tvorbe sa vrátil až koncom päťdesiatych rokov. Jeho druhá románová trilógia je zachytená v štvrtej kapitole (*Alebo plávaš zo*

368 všetkých síl a dúfaš do poslednej chvíle, alebo klesneš bez nádeje na dno prv, než ti je čas). Priblízuje román *Zhasnuté svetlá* (1957), v ktorom sa M. Urban vrátil k postave Adama Hlavaja. P. Kerecman si všima podobnosť tejto literárnej postavy so samotným spisovateľom. K tejto téme však Urban napísal: „*Mnohí si myslia, že mladý Adam Hlavaj z mojej druhej trilógie nie je nik iný ako ja - že tam do poslednej bodky opisujem všetko, čo som v nasledujúcich chmúrnych rokoch búračiek zažil. Nuž nie. To je omyl [...] Mladým Hlavajom som iba potiaľ, pokiaľ sa to týka nášho redaktorčenia*“ (strana 165). M. Urban nechal Adama Hlavaja vyštudovať právo, aby sa ako právnik stal redaktorom, ktorý píše aj súdničky. Blížšie dôvody neobjasnil ani vo svojich publikovaných spomienkach. P. Kerecman sa domnieva, že chudobné rodinné pomery pravdepodobne nedovolili Urbanovi študovať právo a možno i pri svojej redaktorskej práci lutoval, že sa tak nestalo.

Adam Hlavaj (už ako doktor práv) sa po promóciách na právnickej fakulte zamestnal ako redaktor, pretože „*advokátskym stavom mravne opovrhoval*“ a „*sudcovské povolanie v daných okolnostiach pokladal za ubíjajúce*“ (strana 165-166). Keď mu navrhli, či by nepísal súdničky pre redakciu *Ludu*, súhlasil. Keďže však bola vyhlásená mobilizácia, Hlavaj narukoval k pluku, kde sa stretol s Mahútom, ktorý si pre blatniansky prípad musel odpykať päť rokov väzenia. Hlavajovi sa v myšlienkach vracia celý súdny proces a pýta sa: „*Pravda, spravodlivosť... Jestvujú vôbec takéto veci?*“ (strana 166). Ako uvádza P. Kerecman, v povojnových románoch sa Urban takmer nevracia k téme spravodlivosti, advokáti sú už iba epizódnyimi postavami, znova prevažne negatívnymi.

V druhej trilógii priniesol Urban obrazy už len dvoch súdnych konaní v románe *Kto seje vietor* (1964). Prvým je trestné konanie vedené proti Adamovi Hlavajovi pre zločin výzvy na trestné činy, ktorého sa dopustil svojim článkom, no nakoniec je oslobodený (rovnakú skúsenosť mal aj M. Urban). Druhým súdnym konaním je poľný partizánsky súd nad miestnym gardistickým veliteľom. Sudcami sú všetci parti-

záni a súd končí vopred zrejším trestom smrti a rýchlou popravou odsúdeného. P. Kerecman uvádza, že v tomto prípade už Urban ani nehľadal individuálnu spravodlivosť a v gardistickom veliteľovi nechal odsúdiť typovú postavu.

Záverečná kapitola je sumarizáciou právnych tém, justície a advokátov v Urbanovom diele a živote. P. Kerecman akcentuje Urbanovo sociálne cítenie so slabými, s politicky a so sociálne utláčanými. Zdôrazňuje, že postavy advokátov stvárnené v Urbanovom diele možno diferencovať podľa toho, či hľadajú a presadzujú spravodlivosť, alebo sledujú iba vlastný prospech. Väčšinou sú však negatívnymi postavami.

P. Kerecman si všima aj úlohu obhajcu v Urbanovej tvorbe. Konštatuje, že kým v románe *Tiene* (1922) obžalovaný obhajcu nemá, v neskorších prózach má už obhajca nezastupiteľnú úlohu (*V osídlach*, 1940). Poukazuje tiež na to, že Urbanova osobná negatívna skúsenosť so súdmi zmenila i jeho pohľad na advokátov. Po odsúdení v roku 1947 sa advokáti z jeho diel líšia od tých, ktorí vystupujú v prvej trilógii. Súčasne sa menil i spôsob spracovania témy spravodlivosti v závislosti od jednotlivých procesov.

Monografia P. Kerecmana je netradičným pohľadom na život a dielo M. Urbana. Z hľadiska prístupnosti textu sa síce miestami javí problematické časté používanie právnickej terminológie a priveľa faktografických údajov, v ktorých sa čitateľ občas stráca, no napriek tomu je to publikácia svojou témou nesmierne aktuálna, napísaná štýlom, ktorý je prístupný pre široké spektrum čitateľov. Navyše, prichádza v čase, keď téma práva a justície rezonuje v spoločnosti viac ako kedykoľvek predtým.

Mgr. Petra Nagyová
Ústav slovenskej literatúry SAV
Dúbravská cesta 9
841 04 Bratislava
Slovenská republika
E-mail: nagyova.petra@gmail.com